

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหา บทบาท หน้าที่ และจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าว กรณีศึกษา บริษัท ไร้ส้ม จำกัด” ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ที่มีการนำเสนอข่าว กรณีบริษัท ไร้ส้ม จำกัด โดยมีลำดับขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน จำนวน 11 ชื่อฉบับ โดยแบ่งการเก็บกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่มีการเริ่มฟ้องร้องคดีของบริษัท ไร้ส้ม จำกัด ในปี พ.ศ. 2550

วันที่ 1 – 31 ตุลาคม 2550 จำนวน 31 ฉบับ ($31 \times 11 = 341$)

วันที่ 1 – 30 พฤศจิกายน 2550 จำนวน 30 ฉบับ ($30 \times 11 = 330$)

วันที่ 1 – 31 ธันวาคม 2550 จำนวน 31 ฉบับ ($31 \times 11 = 341$) รวม 1,012 ฉบับ และช่วงที่ 2 ตั้งแต่ที่มีการรื้อคดีของบริษัท ไร้ส้ม จำกัด กลับขึ้นมาเสนออีกครั้งในปี พ.ศ. 2555

วันที่ 1 – 30 กันยายน 2555 จำนวน 30 ฉบับ ($30 \times 11 = 330$)

วันที่ 1 – 31 ตุลาคม 2555 จำนวน 31 ฉบับ ($31 \times 11 = 341$)

วันที่ 1 – 30 พฤศจิกายน 2555 จำนวน 30 ฉบับ ($30 \times 11 = 330$) รวม 1,001 ฉบับ รวมหนังสือพิมพ์ที่ทำการศึกษาทั้งหมด 2,013 ฉบับ โดยมีหน่วยที่ใช้วัดเป็น ชิ้นข่าว

1.2 การสุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยศึกษาเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่มีการนำเสนอข่าวกรณีบริษัท ไร้ส้ม จำกัด ได้แก่ หนังสือพิมพ์มติชน หนังสือพิมพ์สยามรัฐ หนังสือพิมพ์แนวหน้า หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ หนังสือพิมพ์โลกวันนี้ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก หนังสือพิมพ์ข่าวสด และหนังสือพิมพ์บางกอกทูเดย์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 2.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงวิชาการจากหนังสือ เอกสารงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 ตารางบันทึกเก็บข้อมูล (Coding sheet) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเพื่อบันทึกเกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาข่าว
- 2.3 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เป็นเทคนิคการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาร โดยมุ่งเน้นการค้นหาข้อสรุปและการตีความเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของสาร ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร บริบทในการสื่อสาร ผลจากการสื่อสาร พฤติกรรมทางสังคมที่สะท้อนผ่านสารตลอดจนเพื่อทดสอบสมมติฐานต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในทฤษฎี

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2547, : 236 – 242) สรุปขั้นตอนต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาดังนี้

1. กำหนดปัญหามาการวิจัย
2. การนิยามประชากรในการวิจัยและการสุ่มตัวอย่าง
3. การกำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล
4. การสร้างเครื่องมือในการจำแนกประเภทเนื้อหา
5. การกำหนดเกณฑ์ในการลงรหัสข้อมูล
6. การตรวจสอบความเที่ยงและความตรงของข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวเกี่ยวกับ กรณีบริษัทไร้สัม จำกัด ที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ ช่วงที่ 1 ในปี พ.ศ. 2550 ตั้งแต่เดือน ตุลาคม - ธันวาคม 2550 และช่วงที่ 2 ในปี พ.ศ. 2555 ตั้งแต่เดือน กันยายน - พฤศจิกายน 2555 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องใช้สถานที่ที่เก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เช่น สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสำเนาข่าวที่เป็นกลุ่มประชากรทุกชิ้น รวมถึงเอกสารหลักฐานต่าง ๆ รวมไว้ในภาคผนวกด้วย เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบและนำไปศึกษาต่อ

1. จำแนกข่าวออกตาม ปี พ.ศ. เดือน ความถี่ พื้นที่ และจำนวนเป็นร้อยละ
2. จำแนกรูปแบบการนำเสนอข่าว ออกเป็น 3 ประเภทคือ ข่าว บทความหรือสื่อบุคคล และภาพประกอบ รวมถึงวัดพื้นที่การนำเสนอข่าวแต่ละชิ้น (หน่วยเป็นตารางเซนติเมตร)
3. จำแนกเนื้อหาข่าวตามบทบาท หน้าที่การนำเสนอข้อมูลข่าวสารของหนังสือพิมพ์ ออกเป็น 3 บทบาท หน้าที่ คือ การให้ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ และการให้การศึกษาโดยเจตนาตามความถี่และจำนวนเป็นร้อยละ

4. จำแนกเนื้อหาข่าวโดยยึดตามกรอบข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2541 โดยแจกแจงตามความถี่และจำนวนเป็นร้อยละ

5. จำแนกเนื้อหาข่าวตามประเด็นจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ โดยแจกแจงตามความถี่ และจำนวนเป็นร้อยละ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงคุณภาพในการวิเคราะห์เนื้อหา บทบาท หน้าที่และจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าว กรณีบริษัท ไร่ส้ม จำกัด ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาตามหลักคุณภาพของข่าว (Quality of News) และใช้วิธีการนำเสนอการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ดังนี้ (นรินทร์ นำเจริญ, 2546 : 11-12)

1) ข่าวจะต้องมีความถูกต้องหรือถูกต้อง (Accuracy) ข่าวที่ดีจะต้องตอบคำถามสำคัญตามกฎ 6 ดอก (5 W's + H) ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ทำไม และอย่างไร แม้ผู้สื่อข่าวจะตอบกฎทั้ง 6 ดอกอย่างถูกต้องก็ไม่ได้หมายความว่าข่าวที่ถูกนำเสนอ นั้นจะถูกถ้วนไปด้วย นอกจากผู้สื่อข่าวจะต้องพยายามตอบกฎทั้ง 6 ดอกแล้ว ก็จะต้องพิจารณาบริบททางสังคมในมิติต่าง ๆ ที่แวดล้อมเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วย

2) ข่าวต้องมีความสมดุลและเป็นธรรม (Balanced and Fairness) หลักการรายงานข่าวโดยทั่วไป ในข่าวแต่ละเรื่องจะต้องมีแหล่งข่าวที่หลากหลาย อย่างน้อย 3 แหล่ง ทั้งนี้เพื่อให้ความคิดเห็นหรือแง่มุมต่าง ๆ ที่ปรากฏในข่าวมีความสมดุลและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย โดยเฉพาะข่าวที่มีการกล่าวหาผู้อื่นยังต้องระมัดระวังการนำเสนอ อย่างน้อยในข่าวเดียวกันต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำเสนอข้อมูลจากฝ่ายของตนเอง (เทพชัย หย่อง, 2544 : 173)

3) ข่าวจะต้องมีความสดและทันต่อเหตุการณ์ (Recentness) ความสดเป็นคุณสมบัติที่สำคัญต่อข่าวมาก มีความหมายโดยทั่วไปอย่างน้อย 2 ประการ คือ ความสดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และความสดต่อการค้นพบ

4) ข่าวต้องมีความเป็นกลาง (Objective) ข่าวต้องมี “ความเป็นกลาง” หรือ “Objective” หมายถึงการรายงานข่าวโดยนำเสนอแต่ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่ใส่อารมณ์ความรู้สึกเข้าไปในข่าว เป็นการตัดตัวผู้รายงานข่าวออกมาจากข่าว ทั้งนี้ความเป็นกลางในการนำเสนอข่าว คือ การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Neutrality/impartiality) หมายความว่าสื่อต้องแสดงให้เห็นโดยเด่นชัดว่า ตนไม่สังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และยังหมายถึงวัตถุประสงค์ คือการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงให้ได้ ธรรมดา เป็นความจริงโดยครบถ้วนทุกประการ ทุกแง่มุม เรียกว่าได้ครบธรรมดา (Context)

สื่อจะต้องสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วน ทุกแง่มุมโดยไม่เอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้อง

5) ข่าวจะต้องมีความชัดเจน และรายงานด้วยภาษาง่าย กะทัดรัด (Clearness, Simplicity and Concise) ข่าวต้องนำเสนอต่อคนหมู่มาก ดังนั้นต้องง่ายแก่คนทุกกลุ่มที่จะเข้าถึงได้

6) ข่าวจะต้องเขียนจากการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์ของนักข่าว ผู้สื่อข่าวคือนักตั้งคำถาม นอกจากผู้สื่อข่าวจะถามจากแหล่งข่าวนั้น ๆ แล้ว ผู้สื่อข่าวจะต้องไปตามผู้ที่ถูกพาดพิงถึงอีกด้วย

7) ข่าวต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้ตกเป็นข่าวและสังคม การนำเสนอข่าวควรคำนึงอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านของผู้เสียหาย ญาติมิตรผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ญาติมิตรผู้กระทำความผิด หรือการให้ภาพที่ชัดเจนเกินไปในบาง

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหาข่าว ตามบทบาทหน้าที่การนำเสนอข้อมูลข่าวสารของหนังสือพิมพ์

1) สร้างเกณฑ์วิเคราะห์การนำเสนอข่าว โดยยึดตามแนวคิดบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ของ Harold D. Lasswell (1948) และของ Charles R. Wright (1960) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 บทบาทหน้าที่ ดังนี้

- การให้ข่าวสาร คือ การเสาะแสวงหาข่าวสาร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกสังคม และนำเอาข่าวสารนั้นไปแจ้งและรายงานให้ประชาชนทราบ เพื่อจะได้รู้ว่ามีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในรอบตัวและประชาชนควรจะวินิจฉัยเหตุการณ์นั้น ๆ ได้จากการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชน

- การแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ หน้าที่หลักของการแสดงความคิดเห็นก็เพื่อจะแนะนำให้ป้องกันและแก้ไขผลอันไม่พึงปรารถนาของเหตุการณ์ต่าง ๆ สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นต่าง ๆ ในสังคม ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม พร้อมทั้งเสนอแนะเพื่อให้เกิดการกระทำต่อประเด็นเหล่านั้นขององค์กรต่าง ๆ ที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

- การให้การศึกษา สื่อมวลชนทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุน โดยการให้ความรู้ทางอ้อมแก่ประชาชน ผ่านข่าวสารและบทความหรือรายการ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ประชาชน ทั้งที่อยู่ในโรงเรียนและที่อยู่นอกโรงเรียน ความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจ ศิลปะ การประกอบอาชีพ เป็นความรู้ที่ประชาชนได้รับ ส่วนหนึ่งจากสื่อมวลชนในแง่ของการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม และการเผยแพร่ค่านิยมในสังคม (socialization)

2) วิเคราะห์เนื้อหาข่าวแต่ละชิ้น ว่ามีการแสดงบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ตามข้อใด โดยจะบันทึกลงใน Coding sheet พร้อมระบุเหตุผล ทั้งนี้ข่าว 1 ชิ้น อาจมีเนื้อหาตามบทบาทของหนังสือพิมพ์ได้มากกว่า 1 ข้อ

3) นับจำนวนข่าวที่มีการแสดงบทบาท หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ทั้งจำนวนข่าวและจำนวนกรณี que แสดงบทบาท หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ โดยเรียงนับตามความถี่และคำนวณเป็นร้อยละ โดยเปรียบเทียบสัดส่วนกับจำนวนชิ้นข่าว กับกลุ่มประชากรของหนังสือพิมพ์ที่ใช้ศึกษาทั้งหมด 11 ฉบับ

2. ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์จริยธรรมวิชาชีพของหนังสือพิมพ์

1) สร้างเกณฑ์การนำเสนอข่าวโดยยึดตามกรอบ “ ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2541” ดังนี้ (ปิยมิตร ยอดเมือง, 2545)

- หนังสือพิมพ์ต้องยึดถึงข้อเท็จจริง ความถูกต้องแม่นยำ ไม่แต่งเติมเนื้อหาสาระของข่าวจนคลาดเคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง (จริยธรรมของหนังสือพิมพ์ ข้อ 4 และข้อ 7)

การนำเสนอข่าวสารที่ขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ หมายถึง การนำเสนอข่าวหรือข้อเขียนอื่น ๆ ของหนังสือพิมพ์ ที่มีข้อมูลหลักฐานยืนยันว่า ข่าวสารข้อมูลของหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอ นั้น ไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง หรือแต่งเติมเนื้อหาสาระของข่าว จนคลาดเคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง โดยข้อมูลหลักฐานที่นำมายืนยันข้อเท็จจริง ต้องเป็นข้อมูลที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ ก่อนวันที่หนังสือพิมพ์จะนำเสนอข่าวสารข้อมูล ที่ขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์

- การพาดหัวข่าวและความนำของหนังสือพิมพ์ ต้องไม่เกินจากข้อเท็จจริงในข่าว และต้องสะท้อนใจความสำคัญ หรือเนื้อหาหลักของข่าว (จริยธรรมของหนังสือพิมพ์ ข้อ 16)

การนำเสนอข่าวสารที่ขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ หมายถึง การพาดหัวข่าวและความนำของหนังสือพิมพ์ โดยไม่ปรากฏว่ามีการนำเสนอเรื่องนั้น ในเนื้อหาข่าวหรือเขียนพาดหัวข่าว และความนำเกินไปจากข้อเท็จจริงในข่าว เช่น เนื้อข่าวยังไม่ได้ตัดสินใจว่าใครหรือบุคคลใดกระทำผิดหรือถูก แต่พาดหัวข่าวหรือความนำ กลับชี้ชัดว่าสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้นผิดหรือถูก ทั้งนี้ พาดหัวข่าวที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนนั้น หากมีหลักฐานยืนยันว่าไม่ตรงกับข้อเท็จจริง จะนับว่าขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ ตามข้อหนังสือพิมพ์ต้องยึดถึงข้อเท็จจริงด้วย แต่หากไม่สามารถหาหลักฐานยืนยันได้ ก็จะจัดว่าเป็นการนำเสนอคลาดเคลื่อนจากเนื้อหาข่าวเท่านั้น

- หนังสือพิมพ์ ต้องแสดงความพยายามในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย การเสนอข่าวที่มีการพาดพิง อันอาจเกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือองค์กรใด ๆ ต้องแสดงถึงความพยายามในการเปิดโอกาส ให้ฝ่ายที่ถูกกล่าวหาแสดงข้อเท็จจริงด้วย นอกจากนี้ในการแสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์ หนังสือพิมพ์ต้องให้ความเที่ยงธรรมแก่ฝ่ายที่ถูกพาดพิงเสมอ (จริยธรรมของหนังสือพิมพ์ ข้อ 6, 11 และข้อ 18)

การนำเสนอข่าวสารที่ขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ หมายถึง มีหลักฐานปรากฏชัดว่า ข่าวหรือข้อเขียนใดในหนังสือพิมพ์ นำเสนอพาดพิงอันอาจเกิดความเสียหายแก่องค์กร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่พยายามให้ผู้ที่ถูกพาดพิงได้ชี้แจง ซึ่งจากบันทึกว่าด้วยที่มาของจริยธรรมหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ มีข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับความพยายามในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายว่า หากหนังสือพิมพ์แสดงความพยายามให้ผู้ถูกพาดพิงได้ชี้แจง ต้องแสดงในเนื้อหาข่าวด้วยว่าพยายามติดต่ออย่างไร ติดต่อไปกี่ครั้ง (อ้างถึงใน สุวัฒน์ ทองธนากุล, 2541-2542, : 142) ทั้งนี้ การพาดพิงอันอาจเกิดความเสียหาย หมายถึง การพาดพิงในเรื่องของการกระทำผิดกฎหมาย ผิดวัตถุประสงค์ ผิดจริยธรรม ผิดคุณธรรม หรือการกล่าวหาว่าบุคคลหรือองค์กรนั้น สร้างความเสียหายแก่ประเทศชาติ และประชาชนชาวไทย เช่น กล่าวหาว่ามีการขายชาติ หรือสมคบกับต่างชาติสร้างความเสียหายให้กับคนไทย

2) วิเคราะห์เนื้อหาข่าวแต่ละชิ้นว่ามีเนื้อหาขัดต่อหลักจริยธรรมหนังสือพิมพ์ตามข้อใด โดยจะบันทึกลงใน Coding sheet พร้อมระบุเหตุผล ทั้งนี้ข่าว 1 ชิ้น อาจมีเนื้อหาขัดต่อจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ได้มากกว่า 1 ข้อ

3) นับจำนวนข่าวที่มีเนื้อหาขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ ทั้งจำนวนข่าวและจำนวนกรณีที่ขัดต่อหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ โดยเจแนบตามความถี่และคำนวณเป็นร้อยละ โดยเปรียบเทียบสัดส่วน กับจำนวนชิ้นข่าวกับกลุ่มประชากรของหนังสือพิมพ์ที่ใช้ศึกษาทั้งหมด 11 ชื่อฉบับ

4) วิเคราะห์เนื้อหาข่าว ตามประเด็นจริยธรรมของหนังสือพิมพ์กลุ่มตัวอย่างว่ามีการปฏิบัติตามหรือไม่